

Vydūniškos kultūros ir tautiškumo sampratos reikšmė šiandien

Dr. Arvydas Girdzijauskas
Klaipėdos Vydūno gimnazija,
Klaipėdos universitetas

Vydūnas buvo klasikinių Europos kultūros vertybių – žmogaus asmenybės vertės, tikėjimo, tiesos, grožio, gėrio, asmenybės dvasinio tobulėjimo – gynėjas ir puoselėtojas. Mąstytojo nuomone, šių žmogiškumo pradų įsitvirtinimas lemia žmonijos kilimą aukštyn sąmoningumo, dvasingumo laiptais, kurių viršuje laukia susiliejimas su didžiuoju Kūrėju. Jis buvo įsitikinęs, kad tik dorovinė pažanga, kultūros kilimas gali padėti mažai tautai išlikti.

Kiek šiandien aktualūs Vydūno žodžiai apie tautą, kultūrą ir žmogaus tobulėjimą?

Šiomis dienomis pasikeitė kontekstas, Lietuva įgijo valstybingumą, džiaugiamės aukštu pragyvenimo lygiu, naudojamės technologijomis. Tačiau ar priartėjome prie tikrojo žmogiškumo idealo, kurį puoselėjo Vydūnas, ar mūsų tauta jaučiasi saugi ir stabili? Tiek išorės geopolitiniai iššūkiai, tiek ir vidiniai vertybiniai nusiteikimai, teikiantys prioritetą lengvesniam bet ne prasmingesniam gyvenimui, materialinėms gėrybėms, verčia galvoti, kad Vydūno mintys apie tautos dvasios stiprinimą, žmogaus ir tautos kultūros reikšmę tautos išlikimui skamba labai aktualiai ir šiandien, nes, kaip ir prieš šimtą metų, esame vertybinėje kryžkelėje ir klausiame savęs – kas mūsų laukia šiame šimtmečiuje. Ir dažnai bijome sau pripažinti, kad laukia tik tai, ką sukursime patys.

Vydūnas savo darbuose nurodė tautos išlikimo sąlygas, jos sveikatą lemiančius kriterijus. Tai esą biologiniai, dvasiniai ir kultūriniai veiksniai: kūnas, kraujas, psichika, protas, dvasia arba dora. Už kūną žymiai svarbesnis yra žmonių psichinis gyvenimas. „Tai, kaip (...) vienos tautos žmonės jaučia, ko jie geidžia, kaip jie mąsto ir mano, kaip jie apsireiškia ir kaip jie vykina savo jausmų – geismų ir minčių tikslus, visa tai skiria vieną tautą nuo kitos“ (1, p. 238). Todėl tauta yra „... ne vien ypatingas kraujas, bet ir ypatingas psichinis pasaulis su ypatingu minčių – jausmų – norų oru... savitas psichinis turinys“ (1, p. 239). Kokiame psichiniame pasaulyje, Vydūno žodžiais tariant, mūsų tauta gyvena šiandien? Ar tas pasaulis pakankamai sveikas ir brandus, kad atlaikytų išorės ir vidaus iššūkius?

Ieškant atsakymo į šiuos klausimus, verta atidžiau peržvelgti Vydūno mintis apie kultūrą. Ji vydūniškoje tautos prigimties sampratoje užima labai reikšmingą vietą. Šioje sampratoje kultūra – tai mokslas, menas, dora. Ja reiškiasi žmonių dvasia – siela. Minėtos trys sritys „neša žmogiškumą į pasaulį“ (1, p. 268). Vydūnas ypač vertina meną, nes „per jį apsireiškia vyriausiai žmogaus asmenybė, jo dvasia – siela“ (1, p. 270). Mene įsikūnija aukščiausios žmonių dvasios apraiškos, jis yra tarsi žmogiškumo pranašas. Mąstytojas įsitikinęs, kad mene labiau nei moksle atsiskleidžia tautos prigimtis. Vertėtų ir šiandien pamąstyti, ar pakankamai išnaudojamas meno poveikis žadinant žmonių sąmonę, žmogišką ir pilietinę dvasią.

Trečiasis „žmogiškumo žymis“ – dora. Tai yra žmogiškumo raiška žmonių santykiuose. Kultūroje įsikūnija žmogaus – tautos pasiektas „žmogiškumo lygis“, atsiskleidžia dvasingumo lobiai. Vydūno nuomone, būtent tautoje žmogus randa savo asmenybės raiškos, kūrybos sąlygas, pagrindą asmeninei kultūrai ir tarpasmeniniams santykiams. Todėl tautiškumo auklėjimas apima du tarpusavyje glaudžiai susijusius dalykus: asmens tautinį auklėjimą ir pačios tautos auklėjimą. Asmens kelias į tauresnį žmogiškumą remiasi pirmiausiai saviaukla, pastangomis įveikti nesąmoningumo įtakoje esančias sritis, „pažmogiškumą“. Žmogus subręsta kaip tautos narys tik tautoje, perimdamas jos kultūroje besireiškiančią tautos dvasią. Čia labai svarbi šeimos ir

giminės įtaka. Valstybė nelaikytina tikslu pačiai sau. Ji visada turinti būti priemonė žmogaus ir tautos žmogiškumui ugdyti. Todėl „valstybė tegali būti dalykas žmogui, o ne žmogus jajai“. Kaip tai šiuolaikiškai skamba.

Kelios mintys apie mokyklą. Mokykloje mokytojai ir mokslas turėtų vesti mokinius į kultūros pažinimą ir supratimą. Mokykla neturinti būti tik „pamokų įstaiga“. Ji privalo ugdyti asmens fizines galias, jausmus, asmens gebėjimus, žadinti sielą. „Svarbiau berods yra mokytojo žmogiškumo būtis. Kad tasai gyva, visa savaime eina tikru keliu“ (1, p. 328)

Asmens dvasiniam ugdymui svarbią reikšmę turi gyvenimo pavyzdžiai. Vydūnas šiuolaikiškai į ugdymo centrą iškėlė žmogų, jo asmenybę. Ugdymas suvokiamas kaip asmenybės augimas, stiebimasis aukštyn, kilimas į dvasingumo, žmogiškumo viršūnes. Taip pat svarbi Vydūno nuostata, kad individo ugdymas glaudžiai siejasi su tauta, jos kultūra, dvasiniu ir kultūriniu tobulėjimu.

Apžvelgus Vydūno mintis apie kultūros ir tautiškumo ugdymą, šių fenomenų svarbą mūsų tautos išlikimui, akivaizdu, kad kiekvienas veiksmas, žadinantis tautinę žmonių sąmonę, istorinę atmintį ir tuo pačiu turtinantis mūsų tautos kultūrą yra labai svarbus. Vienu iš tokių žingsnių galėtų tapti paties Vydūno atminimo įamžinimas Klaipėdos mieste, primenantis klaipėdiečiams ir gausiems miesto svečiams apie tautinio atgimimo idėjas ir tikrojo žmogiškumo idėjas, sklidusias iš vakarų Lietuvos. Palaikyti šią idėją ir pagal galimybes prie jos prisidėti galėtų tapti kiekvieno neabejingo lietuviio garbės pareiga.

Literatūra:

1. Vydūnas. (1990). *Raštai*. T. 1. Vilnius, „Mintis“.
2. Vydūnas. (1991). *Raštai*. T. 2. Vilnius, „Mintis“.
3. Bagdonavičius, V. (1987). *Filosofiniai Vydūno humanizmo pagrindai*. Vilnius, „Mintis“.

Į sveiką gyvenimą ir skaidrią būtį Vydūno keliu. Nacionalinės mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2015.